

JACKSON, Ladislav – ČAPKOVÁ, Helena, eds. *JAN KOTĚRA. Czech Modern Architecture in Context*. Hradec Králové: Pravý úhel, 2025. 196 s.  
DOI: <https://doi.org/10.31577/histcaso.2026.74.2.12>

Silnejúci vplyv kultúrneho obratu, ktorý začína byť evidentný naprieč disciplínami od prelomu 80. a 90. rokov dvadsiateho storočia, sa v historickom výskume prejavuje rozšírením záujmu od samotného predmetu výskumu k tomu, ako sa o ňom pojednáva.<sup>1</sup> Okrem toho, že sa častejšie zdôrazňujú teoretické východiská, výskumné postupy alebo metódy, ponúkajú sa nové interpretácie a prehodnotenie toho, akým bol dosiaľ predmet výskumu prezentovaný. V súvislosti s biografickými monografiami umelcov, architektov vyvstáva potreba, ale tiež príležitosť prehodnotiť zažité naratívy. Na túto tendenciu reaguje aj kniha venovaná významnému českému architektovi, urbanistovi, dizajnérovi a pedagógovi Janovi Kotěrovi (1871 – 1923), ktorej ústredným motívom je prehodnotiť Kotěrovo dedičstvo ale aj jeho limity a poskytnúť komplexnejší obraz tohto architekta. Tentokrát aj pre zahraničného čitateľa – ide totiž o upravené a rozšírené vydanie knihy, ktorú v českom jazyku pod názvom *Mýtus architekta: Jan Kotěra 150* pri príležitosti stopäťdesiateho výročia Kotěrovho narodenia vydala v roku 2021 spoločne Vysoká škola uměleckoprůmyslová, Akademie výtvarných umění v Prahe a vydavatelství Pravý úhel v Hradci Králové.<sup>2</sup>

Editori knihy a zároveň autori vybraných kapitol – historici umenia Ladislav Jackson (Zikmund-Lender) a Helena Čapková zohľadnili v anglickej verzii možnú neznalosť českého kontextu u zahraničných čitateľov úpravou názvu. Hoci sa pojem „mýtus“ v anglickom názve neobjavuje, snaha vysporiadať sa so zjednodušujúcim prezentovaním Kotěru ako zakladateľa českej modernej architektúry ostáva ústredným cieľom knihy a podnetom tém, ktoré adresujú jednotlivé kapitoly. Úvahu nad problémom mýtu odvíjajú autori od konceptu, ako s ním pracoval Roland Barthes – Jackson a Čapková ho nazývajú *funkčným mýtom*<sup>3</sup> – avšak tiež v základnom význame, ustálenom v historiografii architektúry, ktorý podporuje predstavu legendy o umelcovi a naň viažucich sa stereotypov.<sup>4</sup> Stotožňujúc sa s nemeckým filozofom Ernstom Cassirerom autori upozorňujú na zavádzajúcu povahu mýtu,<sup>5</sup> pričom v prípade Kotěru považujú jeho označovanie za

- 1 Pozri napr. TOSH, John. *The Pursuit of History: Aims, Methods and New Directions in the Study of History*. 7th ed. 2021. Reprint, Routledge, 2021, s. 262-289. Dostupné na: ProQuest Ebook Central.
- 2 ZIKMUND-LENDER, Ladislav a ČAPKOVÁ, Helena, eds. *Mýtus architekta: Jan Kotěra 150*. Praha: Akademie výtvarných umění, Vysoká škola uměleckoprůmyslová; Hradec Králové: Pravý úhel, 2021.
- 3 Hoci Barthes toto slovné spojenie priamo nepoužíva, výklad pojmu mýtus v jeho diele tak možno označiť. BARTHES, Roland. Mýtus dnes. In BARTHES, Roland. *Mytologie*. Praha: Dokořán, 2004, s. 107-157.
- 4 Pozri české vydanie: KRIS, Ernst a Otto KURZ. *Legenda o umělci: historický pokus*. Praha: Vysoká škola uměleckoprůmyslová; Řevnice: Arbor vitae, 2008.
- 5 CASSIRER, Ernst. *Myth of The State*. New Haven: Yale University Press; London: G. Cumberlege, Oxford University Press, 1946, s. 20

„zakladateľ a modernej českej architektúry“ za nejasné a rozporuplné.<sup>6</sup> Tým, čo poznajú dosiaľ najucelenejšiu monografiu *Jan Kotěra 1871–1923. The Founder of Modern Czech Architecture*, ktorú v roku 2001 zostavil historik architektúry Vladimír Šlapeta za účasti viacerých významných autorov a autoriek,<sup>7</sup> je zjavné, že recenzovaná kniha do veľkej miery reaguje práve na ňu.

Jackson a Čapková podporili svoj zámer odlíšiť sa od spomenutej monografie aj tým, že autorský tím vystavali z mladšej a strednej generácie historikov a historičiek umenia a architektúry – okrem nich ho tvorí Jan Galeta, Vendula Hnídková, Miroslav Pavel, Jana Sklenářová Teichmanová a Markéta Žáčková. Tím anglického vydania, kde pribudli tri nové eseje, rozšírila Helena Cox reflexiou vplyvu britského umenia a architektúry v českých výtvarných časopisoch a Martin Krummholz kapitolou o vzťahu Kotěru so sochárom Stanislavom Suchardom. Naopak Filip Šenk, ktorý sa zaoberal prepojením súčasnej českej architektúry s tvorbou Jana Kotěry, v anglickom vydaní už nefiguruje. Editori vypustili tiež dobové časopisecké články venované Kotěrovi, ponechali len vlastný Kotěrov text „O novém umění“, ktorý vyšiel pôvodne v roku 1900 v časopise *Volné směry*.<sup>8</sup> Presunuli ho na úvod a zahraničným čitateľom priblížili Kotěrove stavby väčším počtom súčasných fotografií Kotěrových stavieb od Jiřího Zikmunda, pričom aj tu bohatý archívny obrazový materiál dopĺňajú ilustrácie Jana Šrámka akcentujúce začiatky kapitol a ilustráciu Trmalovej vily (1903) na obálke knihy.

Avšak zatiaľ čo v úvodnej kapitole českého vydania knihy sa editori niekoľkými vetami vyjadrili k súčasnej metodológii a alternatívam, ktoré sa ponúkajú a ktoré autori jednotlivých kapitol sledujú,<sup>9</sup> z vydania v anglickom jazyku sa táto pasáž vytratila. Napriek tomu, že anglické vydanie čiastočne zdôrazňuje oproti tomu českému inovatívnosť prístupu preorganizovaním kapitol na tematicky štruktúrované časti – venované lokálnemu kontextu, pedagogickému pôsobeniu, ako aj svetovým kontextom – konkrétnejšie priblíženie teoretického prístupu by sa žiadalo o to viac, že je to aspekt, na absenciu ktorého Jackson a Čapková upozorňujú v prípade monografie z roku 2001. Sú presvedčení, že väčšina autorov vtedy nedisponovala potrebným teoretickým rámcom, ktorý by ich navedol na prehodenie biografického žánra alebo k zjednoteniu metodického prístupu.<sup>10</sup> I keď Barthes a editormi spomenuté *Mytológie* neposkytujú priamočiaru me-

6 JACKSON, Ladislav a ČAPKOVÁ, Helena. Jan Kotěra: The Myth Between the Local and the Global. In JACKSON, Ladislav a ČAPKOVÁ, Helena, eds. *Jan Kotěra. Czech Modern Architecture in Context*. Hradec Králové: Pravý úhel, 2025, s. 10.

7 ŠLAPETA, Vladimír, ed. *Jan Kotěra 1871–1923. The Founder of Modern Czech Architecture*. Praha: Kant, Obecní dům (Municipal House), 2001.

8 KOTĚRA, Jan. O novém umění. In *Volné směry*, 1900, roč. 4, č. 4, s. 189–195.

9 ZIKMUND-LENDER, Ladislav a ČAPKOVÁ, Helena. Úvod: Mýtus architekta. In ZIKMUND-LENDER, Ladislav a ČAPKOVÁ, Helena, eds. *Mýtus architekta: Jan Kotěra 150*. Praha: Akademie výtvarných umění, Vysoká škola uměleckoprůmyslová; Hradec Králové: Pravý úhel, 2021, s. 15.

10 Ako výnimku spomínajú príspevok Jindřicha Vybírala. JACKSON, Ladislav a ČAPKOVÁ, Helena. Jan Kotěra: The Myth Between the Local and the Global. In JACKSON, Ladislav a ČAPKOVÁ, Helena, eds. *Jan Kotěra. Czech Modern Architecture in Context*. Praha: Aka-

todickú referenciu,<sup>11</sup> jeho spôsob uvažovania by mohol podporiť formulovanie jednoznačnejšieho teoretického rámca, ktorý by pomohol podporiť potrebu odhalenia komplexnejšieho obrazu Kotěru. Čitateľom by napomohol identifikovať sieťujúce sa skutočnosti a idey index, ktorý tu chýba, ale tiež začlenenie referenčných teoretických textov do vybranej literatúry, čím by sa jednoznačnejšie, hoci nepriamo podporil zámer editorov.

Pozorné čítanie však dokazuje, že väčšina kapitol na teoretické východiská nerezignovala a intencia nahliadať na tému inak je zrejmá. Zároveň sa autori a autorky zamerali na témy, ktoré v súvislosti s Kotěrom diskutované neboli alebo bola potreba sa k nim vrátiť. Ako napríklad kapitola Jana Galetu, ktorá uvádza tematickú časť venovanú lokálnemu kontextu<sup>12</sup> práve preto, že sa priamo vyjadruje k potrebe „demytizácie“, kde Galeta reaguje na text Jindřicha Vybírala z monografie z roku 2001.<sup>13</sup> V snahe nanovo odhaliť Kotěrov vzťah k historizmu Galeta poukazuje na potrebu ísť od základu, to znamená hľadať odpovede v Kotěrovom texte „O novém umění“, ktorý vyšiel v roku 1900 v časopise *Volné směry*.<sup>14</sup> Ten mu pomáha rozporovať jednak dobových autorov, medzi nimi napr. Karla B. Mádlu, ktorý prispel k mýtizácii Kotěru už za jeho života,<sup>15</sup> upozorniť na záujem Kotěru o priestor, poukázať na nesúlad medzi architektovmi písomnými deklaráciami a tvorbou, ale tiež vyzdvihnúť paralely medzi Kotěrovým učiteľom Ottom Wagnerom, čo sa týka transformácie historických konceptov do modernej architektúry. Na kapitolu Venduly Hnídkovej o Kotěrovej inšpirácii záhradnými mestami Ebenezera Howarda a Raymonda Unwina pre návrhy v „baťovskom“ Zlíne nadväzuje kapitola Markéty Žáčkovéj, prehodnocujúca Kotěrov význam v urbanizme. Zvlášť dôsledne oboznamuje čitateľov s myšlienkovými postupmi svojho výskumu, ozrejmjuje proces výberu interpretačných stratégií a konečnú voľbu diskurzívneho prístupu. Kriticky zhodnocuje, že výskum, ktorý opierala o svedectvá Kotěrových súčasníkov, síce nepriniesol zásadne nové pohľady na Kotěrov prístup k urbanizmu – prízvukuje, že on sám sa za urbanistu ani nepovažoval – ale práve tým vysvetľuje, prečo jeho prínos spočíva viac v pedagogickej činnosti a formovaní inštitucionálnej štruktúry odboru.<sup>16</sup>

Túto Kotěrovu významnú rolu pri formovaní vzdelávania architektov, ktorá dosiaľ nebola zvlášť vyzdvihovaná, editori v anglickom vydaní zdôraznili tým, že dvom ka-

---

demie výtvarných umění, Vysoká škola uměleckoprůmyslová; Hradec Králové: Pravý úhel, 2021, s. 9.

- 11 ČEŠKA, Jakub. *Ztročený mýtus: Roland Barthes*. Praha: TOGGA, 2010, s. 19-20.
- 12 GALETA, Jan. Jan Kotěra and Historicism: On the Old Art. In JACKSON, Ladislav a ČAPKOVÁ, Helena, eds. *Jan Kotěra. Czech Modern Architecture in Context*. Hradec Králové: Pravý úhel, 2025, s. 54-64.
- 13 VYBÍRAL, Jindřich. Verba et Voces. Jan Kotěra in the Realm of Ideas and Social Relationships. In ŠLAPETA, Vladimír, ed. *Jan Kotěra 1871–1923. The Founder of Modern Czech Architecture*. Praha: Kant, Obecní dům (Municipal House), 2001, s. 55-71.
- 14 KOTĚRA, Jan. O novém umění. In *Volné směry*, 1900, roč. 4, č. 4, s. 189-195.
- 15 MÁDL, Karel Boromejský. Přichází umění. In *Volné směry*, 1900, roč. 3, s. 117-164.
- 16 ŽÁČKOVÁ, Markéta. Jan Kotěra and Metropolitan Urbanism. In JACKSON, Ladislav a ČAPKOVÁ, Helena, eds. *Jan Kotěra. Czech Modern Architecture in Context*. Hradec Králové: Pravý úhel, 2025, s. 88-99.

pitolám venujúcim sa Kotěrovmu pôsobeniu v pražskom akademickom prostredí venovali samostatnú tematickú časť knihy. Sklenářová Teichmanová vo svojom texte o Uměleckoprůmyslové škole<sup>17</sup> priblížila fungovanie Kotěrovho architektonického ateliéru podľa vzoru školy Otta Wagnera, upozornila na prezentácie školy na viacerých svetových výstavách a vyzdvihla Kotěru – opierajúc sa značne o knihu jeho študenta a neskôr spolupracovníka Otakara Novotného<sup>18</sup> – ako inšpiratívneho pedagóga, ktorý vniesol do výučby progresívne európske trendy organizovaním zahraničných exkurzií, čím otvoril cestu modernej českej architektúre. Archívne zdroje umožnili zostaviť zoznam Kotěrových študentov, medzi ktorými bol napríklad aj Josef Gočár, ale aj na Slovensku neskôr pôsobiaci Jindřich Merganc.<sup>19</sup> Jeho meno sa opakovane objavuje aj v zozname Kotěrových študentov na Akademii výtvarných umení, kde Kotěra založil s podporou Tomáša Garriguea Masaryka novú špeciálnu školu architektúry, čo približuje v druhej z dvoch kapitol Ladislav Jackson.<sup>20</sup> Odhaľuje, že napriek tomu, že do tohto obdobia zasiahla vojna, ako aj zhoršujúce sa Kotěrovo duševné zdravie, aj tu proaktívne realizoval všestranné aktivity. Jeho absolventmi boli medzi inými Bohuslav Fuchs, Josef Marek, Jaromír Krejcar, ale tiež slovenský architekt Klement Šilinger.

Medzi témami, ktoré neboli v minulosti hlbšie rozoberané, sú aj ďalšie kapitoly Ladislava Jacksona. Z časti o globálnom kontexte možno spomenúť nový archívny výskum o Kotěrovej ceste do Spojených štátov amerických a jeho práci na organizácii a návrhu rakúsko-uhorského pavilónu na výstave Expo 1904 v St. Louis,<sup>21</sup> ako aj príspevok o Kotěrovom spojení s oblasťou Jadranu, ktorá v anglickom vydaní vyšla prvýkrát. Tu si Jackson kladie otázku vychádzajúcu z pohľadu postkoloniálnej perspektívy: a to, či bol architektov záujem o Jadran skutočne len marginálny, ako to doterajšie práce naznačovali, alebo bol v skutočnosti „propagátorom“ širšieho ekonomického a politického trendu exploatácie Jadranu Stredoeurópanmi. Hoci Jackson v závere konštatuje, že Kotěrove projekty pre Jadran neboli zďaleka tak pompézne, ako návrhy iných architektov v tej dobe, spoločne poukazujú na prílišnú ochotu architektov vyhovieť zahraničným investorom a prehliadnuť negatíva pre lokálne prostredie, aj keď vtedy nemohli

17 SKLENÁŘOVÁ TEICHMANOVÁ, Jana. Jan Kotěra and the School of Decorative Arts in Prague. In JACKSON, Ladislav a ČAPKOVÁ, Helena, eds. *Jan Kotěra. Czech Modern Architecture in Context*. Hradec Králové: Právý úhel, 2025, s. 114-123.

18 NOVOTNÝ, Otakar. *Jan Kotěra a jeho doba*. Praha: [s.n.], 1958.

19 V zozname sa dokonca objavuje aj jedno ženské meno – Růžena Fričová – avšak tá bola po jednom roku pre absencie zo zoznamu vyškrtnutá. DOLANSKÁ, Denisa. *Cesta žen k architektonickému vzdělání*. [online]. *Ženy v architektuře*. Národní galerie v Praze, Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze, 2022. [cit. 2026-04-20]. Dostupné na: <<https://zenyvarchitekture.cz/tema/temata-detail/?tema=6>>

20 JACKSON, Ladislav. Jan Kotěra and the Academy of Fine Arts in Prague. In JACKSON, Ladislav a ČAPKOVÁ, Helena, eds. *Jan Kotěra. Czech Modern Architecture in Context*. Hradec Králové: Právý úhel, 2025. s. 124-135.

21 JACKSON, Ladislav. “There Are No Earthy People Here”: Jan Kotěra and the United States. In JACKSON, Ladislav a ČAPKOVÁ, Helena, eds. *Jan Kotěra. Czech Modern Architecture in Context*. Hradec Králové: Právý úhel, 2025, s. 160-171.

tušiť fenomén masového turizmu.<sup>22</sup> Málo prebádanej témy sa dotkla aj Helena Čapková, ktorá rekonštruovaním korešpondencie medzi Janom Kotěrom a jeho študentom Janom Letzelom pôsobiacim v Japonsku poukazuje na rozdiel Kotěrovho vzdialeného obdivu „Orientu“ voči niekomu, kto mal s jeho kultúrou bezprostrednú skúsenosť.<sup>23</sup>

Aj tam, kde autori a autorky kapitol zvlášť nerozoberali samotný spôsob, akým vybranú tému uchopili, ako napríklad Miroslav Pavel, ktorý porovnáva české a holandské prostredie,<sup>24</sup> systematické a dôsledne spracované výskumy poukázali na to, že téma Jana Kotěru a jeho diela stále nie je vyčerpaná. Nie je to len vďaka inak postavenému teoretickému rámcu, na ktorý sa sústredila táto recenzia, ale nové skutočnosti odhalilo aj dôsledné preskúmanie viacerých dôležitých primárnych zdrojov. Ak aj teda recenzia upozornila na to, že konkrétnejšie zdôvodnený teoretický rámec a konzistentné odkazovanie naň by zdôraznilo obsahové prepojenie kapitol, a bola by tým jasnejšie argumentovaná potreba prehodnotiť význam Kotěru a jeho diela, kniha je nepochybne dôležitým príspevkom do českej historiografie. Dotvára mozaiku obrazu architekta, ktorá neponúka ľudskej mysli príťažlivo zjednodušujúcu charakteristiku Kotěru ako „spasiteľa“, „otca“ či revolučného „zakladateľa“ českej modernej architektúry, ale umožňuje rozpoznať síce zložitejším, ale na druhej strane aj realistickejším a presvedčivejším spôsobom Kotěrov prínos.

doc. Ing. arch. Nina Bartošová, PhD.  
(Fakulta architektury VUT v Brně)

- 
- 22 JACKSON, Ladislav. "From Your Room Straight to The Sea": Jan Kotěra's Projects for South Slavic Regions. In JACKSON, Ladislav a ČAPKOVÁ, Helena, eds. *Jan Kotěra. Czech Modern Architecture in Context*. Hradec Králové: Právý úhel, 2025, s. 182-191.
  - 23 ČAPKOVÁ, Helena. Jan Kotěra and the Orient: Polemic with Jan Letzel. In JACKSON, Ladislav a ČAPKOVÁ, Helena, eds. *Jan Kotěra. Czech Modern Architecture in Context*. Hradec Králové: Právý úhel, 2025, s. 146-159.
  - 24 PAVEL, Miroslav. Jan Kotěra and the Netherlands: The Dutch Solid Brick and The Czechoslovak Empty Form. In JACKSON, Ladislav a ČAPKOVÁ, Helena, eds. *Jan Kotěra. Czech Modern Architecture in Context*. Hradec Králové: Právý úhel, 2025, s. 172-181.